

ГЕОТУРИЗМ ПРАКТИКА І ДОСВІД

ЛЬВІВ, 2022

Львівський
національний
університет
імені Івана Франка

GEOTOURISM Practice and Experience

LVIV, 2022

УДК 551:338.48

Геотуризм: практика і досвід. Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції (20-22 жовтня 2022, Львів). – Львів: Каменярь, 2022. — 124 с.

ISBN 978-966-607-462-3

У збірнику матеріалів представлено статті, які висвітлюють сучасний стан та можливості розвитку геотуризму в Україні та Східній Європі. Конференція була проведена 20-22 жовтня 2022 року у Львівському національному університеті імені Івана Франка, як продовження національної та міжнародної співпраці, що була започаткована при виконанні спільного польсько-українського проекту «Гео-Карпати — створення польсько-українського туристичного шляху». Матеріали конференції будуть цікаві як для спеціалістів, так і для широкого загалу.

Думки авторів можуть не збігатися з позицією оргкомітету конференції. Відповідальність за достовірність фактів, цитат, власних імен та інших відомостей, а також за порушення авторських прав несуть виключно автори публікацій.

Організаційний комітет
конференції:

*Альбертина Бучинська, Тетяна Дворжак, Юрій Зінько, Леонід Скакун,
Євген Тиханович, Оксана Шевчук.*

Технічний редактор:

Ігор Дикий

ISBN 978-966-607-462-3

© Автори матеріалів конференції, 2022

НІГИНСЬКІ ПЕЧЕРИ НАД СМОТРИЧЕМ

Богдан Рідуш

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, b.ridush@chnu.edu.ua

NIGYN CAVES ABOVE THE SMOTRYCH RIVER

Bogdan Ridush

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, b.ridush@chnu.edu.ua

The Nigyn Caves is a small system of karst caves of hypogenic origin, with a total length of 110 m. It was developed in the Silurian limestone. The caves were inhabited at least from the Mesolithic up to the 16th century. Numerous human bones were found here by V. Antonovych in 1883. In the 19th century, a small church was built at the cave entrance. At that time, the cave was a destination for local tourism.

Печери у гіпсах у Придністер'ї широко відомі. Натомість печери карбонатного карсту, зокрема у вапняках силуру, малочисельні. Найбільша печера карбонатного карсту має давню історію дослідження і відвідування. Нігинські (Черченські або Залучанські) печери знаходяться за 2 км південніше с. Залуччя (Кам'янець-Подільського р-ну, Хмельницької обл.), на лівому березі р. Смотрич. Входи до печер відкриваються у 10-метровому прямовисному відслоненні силурійських вапняків, які утворюють борт каньйону р. Смотрич. Вапняк сірий, грудкуватий, плитчастий, розбитий тріщинами як вертикальними, так і за площинами наверствування. У товщі вапняків спостерігається закарстованість у вигляді ніш, печерок, навісів та вертикальних колон. Морфологія печери свідчить про її гіпогенне походження. Печера відкривається гротом, оберненим на південь. Його довжина 4,9 м, ширина 2,5 м і висота 3,0 м. Загальна довжина печери, позначеної як Нігинська-1, за зйомкою одеських спелеологів складає 110 м.

Ці печери були відомі досить давно. Ще 1841 р. А. Пшездзієцький описував їх у своєму краєзнавчому нарисі: «Неподалік Смотрича є містечко Черче, під Черчем скелястий яр, у глибині яру у половині скелі є печера. Вхід до неї з каплички витесаної у скалі, але такий низький, такий тісний, що входить до печери треба на руках і ногах. Печера невелика, не висока, однак чоловік двадцять стоячи у ній поміститись можуть. У декількох місцях у стінах отвори до нових печер ведуть, усі подібні між собою і всі вистелені людськими кістками» [1]. Далі він наводить місцеву легенду про задушення у печері людей татарами димом, яку пізніше переповів В. Антонович.

1883 р. ці печери вперше археологічно досліджувались В. Антоновичем та К. Мельник [2, 3]. Було складено план основної із трьох печер, та встановлено що вона має лабіринтовий характер; зібрано археологічний матеріал усередині печери та поблизу неї.

У культурному шарі було виявлено людські та звірині кісті. Окрім того велика кількість людських кістей лежала безпосередньо на поверхні дна ко-

ридорів та камер у цілковитому безпорядку. Повну відсутність черепів серед кістяних решток В. Антонович пояснював тим, що численні відвідувачі печери, «керовані благочестивими мотивами», збирали черепи, виносили їх із печери та ховали.

Як з'ясував В. Антонович, за кілька років перед його приїздом місцевими жителями поблизу печери було знайдено поховання, судячи зі знайденого інвентаря, неолітичне. При скелеті було знайдено, серед іншого, великий уламок сталактита. Сталактит у похованні, очевидно, походив із згаданої печери, оскільки К. Мельник згадує наявність сталактитів у ній [3]. Отож печера відвідувалась й у неоліті. Друга і третя печера, на відміну від найбільшої, мали свої власні назви: «Кінська» та «Жидівська». «Кінська» печера була описана як окрема порожнина, довжиною 10,2 м, шириною 2,0-3,2 м та висотою від 2-3 м, що має перетин неправильного трикутника. Дно її суцільно скелясте і ніяких знахідок там зроблено не було. «Жидівська» печера згадується як коридор без розгалужень, висотою від 2-3 аршин та довжиною 13,5 м. Обидва кінці печери виходять назовні та є зручними входами. Дно печери складене дрібними кам'яними уламками, серед яких було зауважено велику кількість черепашок *Unio pictorium*.

Насправді ж ці дві печери є одним лабіринтом (Нігинська-2), загальна довжина якого, за топозйомкою одеських спелеологів, складає 50 м [4].

До XVI ст. відноситься досі єдине документальне свідчення щодо оборонного використання Нігинських печер [2]. А. Грушецький, посилаючись на Крашевського, зазначає, що в цих печерах місцеve населення переховувалось від нападів не лише татар («монголів»), але й від молдаван («волохів») [5]. Численні знахідки людських кістей у печері пов'язувались з переказом про задушення татарами димом людей, що сховались в ній. Очевидно через цей переказ грот при вході до печери був перетворений на каплицю. Його стіни були дещо підтесані, а вхід закривався дверима. Селяни позносили туди кілька старих ікон та щорічно на день св. Онуфрія тут відправлявся молебень, на який сходились жителі навколишніх сіл. Як зазначає К. Мельник, вже

на той час до печери часто приїздили туристи з Кам'янця [3].

Очевидно, що, як зазначав уже першодослідник

цих печер В. Антонович, Нігинські печери використовувались принаймні двічі - у пізньому палеоліті - мезоліті, та у пізньому середньовіччі.

1. Przeździecki, A. Podole, Wołyń, Ukraina. Obrazy miejsc i czasów.: Wilno: 1841. 1–158с.
2. Антонович, В. Б. О скальных пещерах на берегу Днестра в Подольской губернии: *Труды VI Археологического съезда в Одессе (1884 г.)* Т.1., Одесса, Тип. А. Шульце, 86. С. 86–102.
3. Мельник, К. Путевые очерки Подолия. Киевская Старина. 1884. Vol. 5. С. 1–24.
4. Бескровная, Л. А. Отчет о спелеотуристском путешествии I категории сложности в бассейне р. Днестр, совершенному с 10 по 19 июля 1982 г. группой Одесского электротехнического института связи им. А. С. Попова. / Одеса: 1982.
5. Gruszecki, A. O jaskiniach na przestrzeni od Karpat po Bałtyk. Biblioteka Warszawska. 1878. Vol. 4. С. 329–352.

ГЕОТУРИСТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ УКРАЇНСЬКОГО ПОЛІССЯ І ЙОГО ОСНОВНІ СКЛАДОВІ

Олена Ремезова, Уляна Науменко, Галина Кузьманенко, Тетяна Охоліна

Інститут геологічних наук НАН України, uznaum@gmail.com

GEOTOURISM POTENTIAL OF UKRAINIAN POLISSYA AND ITS MAIN COMPONENTS

Olena Remezova, Ulyana Naumenko, Halyna Kuzmanenko, Tetiana Okholina

Institute of Geological Sciences of NAS of Ukraine, uznaum@gmail.com

This thesis shows the current state and opportunities for the development of geotourism in Ukrainian Polissya, summarizes promising areas of specialized tourism related to the monuments of the geological history, which require comprehensive development and state support.

Туризм відіграє значну роль в розвитку любого регіону. Туристичний потенціал Полісся, що вкритий густими лісами і болотами, з великою кількістю озер та річок є достатньо різноманітним, диференційованим і кожна з ланок туризму, що розвинутий в її межах, по своєму унікальний.

Найцікавішими напрямками екотуризму на Поліссі стали: Шацький, Міжречинський, Мезинський, Деснянсько-Старогутський, Надслучанський регіональні ландшафтні парки, Рівненський природний заповідник, Поліський заповідник. Одним із найпопулярніших напрямків туризму на Поліссі є рекреаційний відпочинок, пов'язаний з унікальною природою. Тут створена велика кількість національних парків, природних заповідників та заказників. Найбільш популярним місцем відпочинку став Шацький заповідник та його однойменні озера, озеро Біле в Рівненській області, гідромінеральні родонові води (Корбутовське та Денешське родовища).

Разом із цим появляються нові пріоритетні види туризму, які потребують подальшого комплексного розвитку. Серед них геотуризм, який в останні часи набув широкої популярності серед населення. Геотуризм став одним з перспективних видів туризму в Поліссі через значну різноманітність геологічних об'єктів, які мають наукову, культурно-пізнавальну або естетичну цінність і може розглядатись як важливий фактор регіонального розвитку.

Унікальним об'єктом Житомирського Полісся є Геологічний заказник державного значення «Кам'яне село», який донедавна залишався мало-

відомим і тільки в 2011 р. в рамках програми «Сім чудес України» заказник «Кам'яне село» було внесено до категорії пам'яток природи Державного значення. Заказник розташований на 15 га лісу, на території Замисловецького лісництва поблизу села Рудня-Замисловецька Олевського району Житомирської області і репрезентований скупченням великих елювіальних валунів. Названий природний об'єкт до цього часу не має наукового супроводу і залишається майже не дослідженим.

Під час наукових досліджень в межах платформної частини західних регіонів України, зокрема в Українському Поліссі були виявлені різні виходи геологічних тіл на поверхню, які представляють не тільки науковий інтерес, а будуть цікавими геологічними пам'ятками давнини для поціновувачів природи, історії та археології краю.

Серед перспективних геологічних маршрутів Полісся за їх геологічною спеціалізацією можна виділити:

Петрографічний – відслонення гранітів лизніківського типу. Вони мають обмежене поширення, утворюють вузькі витягнуті тіла, вздовж контакту з габро-анортозитами, характеризуються високими декоративними властивостями, широко використовуються як облицювальне каміння та сировина для архітектурно-монументальних виробів, відомі поза межами України; відслонення анортозитів біля с. Нова Борова, що використовуються для монументальних і облицювальних виробів; родовища базальту в урочищі Іванова Долина, геологічний феномен;